

HAYAT

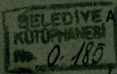
AYDA BİR ÇIKAR FİKİR ve EDEBİYAT MECMUASI

YENİ TERTİP: № 1. İKİNCİ KÂHUN 1930

*Yapanlar, doğuranlar, yaradanlar
yalnız nikbinler, idealistlerdir.
Bedbinler doğuramaz, hayatı idame
edemez, Tarihi doğuramaz.*

MÜNDERECAT

1 — Başlangıç. 2 — Osmanlı devrinin tarihi. 3 — Fatih ve Namık Kemal. 4 — Tanzimattan cumhuriyete. 5 — Napoléon Bonapart ve Göthe. 6 — Bey Efendiler (Hikâye). 7 — Münekkidin vazifesi. 8 — Beynelmîl Darülfünunlular mahallesini. 9 — İyi bir Berehmenin hikâyesi. 10 — Harf inkılâbımız ve istenoğrafi ihtiyacı. 11 — Copula, mevcut olmak fili. 12 — İktisadî bir mütearife. 13 — İnkılâp ve biz kadınlar. 14 Arapça ve farisîden aldığımız kelimeler hakkında tedkikat. 15 Kitabiyat (Fuzulî) 16 — Faal nüfus istatistiği.

İdare eden: CELÂL NURİ

İSTANBUL, DEVLET MATBAASI

NUSHASI: 20 K.

Copula

Mevcut olmak fili

Türkçenin sarfı, nahvî olmazmı; çünkü bu iki ilim ulûmu arabiyeden miş.

Bu cahilâne sözü âlimlerin ağzından, otuz sene evvel işittiğimi hatırlarım.

Bizde sarf tedvin etmek lâzımgelince arapça sarfı hemen harfiyen tercüme ettiler. Halbuki türkçe ile arapçanın yakınlığı bile yoktur. Biri uraloaltaik bir dildir, öteki samî bir dildir. Türkçeye pek çok, lüzumundan fazla arapça kelime girmesi onun mahiyetini değiştiremez.

İşte fena bir metot ittihaz edildiğinden cümle iki türlü telâkkiye uğramış. Cümlelerin ismîsi de olur, filîsi de! İsmî cümle müpteda, haber ve edatı haberden mürekkeptir. Haber edatı eski imlâ ile (d) ve (r) harfleridir.

Türlü türlü şekil alan bu iki harfi kolaylık olmak üzere şu makalemizde "dır" ile ifade edelim.

Garp mantık ve sarfında pek büyük bir yer tutan copula bahsine temas ediyoruz. Maksadımız burada bitmez tükenmez mübahaseleri tekrar ve icmal etmek değildir.

Kısaca arzedelim ki Copula (Copule) bir cümlede «sujet» ile «attribut» yü bağlayan kelimedir [*].

Sujet ne demektir? Bir cümlede bulunan bir kelimedir ki onun bir vasfı tasdik veya inkâr olunur.

Attribut ise sujet'nin tasdik veya inkâr edilen sıfatıdır.

Mantıkçılarca bu kelime fransızcadaki "être" filidir. Türkçede „être" fili hangisidir?

Şemseddin Sami Beyin lûğatini açıyorum: tercümesi yok! «Fili isnat» yerini tutar demekle iktifa ediyor....

Kelâmda en ziyade tekerür eden bir filin türkçe ismi olmaz olur mu? Acaba bu fiil mahut haber edatı olan "dır" mıdır?

Tetkik edelim:

Türkçede tasdikı havi cümlelerde "dır " bulunmak şart mıdır? Zan-
netmiyorum. Şu cümleleri gözden geçirelim: Bugün hava iyi. Allah büyük.
Bu sene mahsul bereketli. Hasanın oğlu çalışkan. Dilenciye bir metelik
vermek lâzım. Yolcu yolunda gerek.

Daha bir cümle zikredebiliriz ki manaları tam olduğu halde copula-
dan mahrumdurlar. Halk bu cümleleri kullanıyor. Kimse bu cümlelere
yanlış demez.

Demek ki cümleleri "dır" la bitirmek mecburî değildir. Sujet ve at-
tribut yanyana gelir ve reddi mutazammın bir kelime bulunmasa tasdik
manası çıkar.

« Hava iyi » denince tasdik;

« Hava fena » keza tasdik;

« Hava iyi değil », « fena değil » denirse inkâr.

Halbuki sair lisanların çoğunda, meselâ fransızcada copula olmadan
cümle tamam olmaz. Temp beau, kâfi değil, Le temps est beau, demeli.

Buna mukabil "dır" birçok yerlerde copula vazifesinden başka işler
görüyor:

Gitmişimdir; gitmişsindir; gitmiyecektir; görmüşsündür; görmemiş-
sindir.... v.s...

Vardır, yoktur, değildir, v.s.

Bu mevzilerde "dır" bayağı bir teyit, tekit edatı, eklentisidir.

Gelecektir tabirini tecrübeten fransızcaya tercüme edelim: *Il viendra*.

Copula olan "est" yi bu tabire ilâve edemeyiz.

Hulâsa, dır, türkçede iki iş görüyor: 1 — Copula vazifesi; 2 — Te-
yit eklentiliği.

Dır'ın durmaktan geldiğine artık şüphe kalmamış gibidir. Eskiden
"durur" şeklinde yazılıyordu:

Süleyman Efendinin meşhur mevlût risalesinden:

« Birdir ol, birliğine şek yokturur;

« Gerçi yanlış söyleyenler çokturur. »

Lâtince « stare »den alınma « est » ve farisî — est — hep aynı aile-
dendir. Farisî est'in belki ayakta durmak manasına olan « istaden » ile
bir münasebeti vardır.

Öyle anlaşıyor ki eskiden bir cümlede tasdik ifade etmek lâzımsa
hiçbir copula kullanılmazmış. Sonra durmak mastarından elde edilen
« durur » copula olmuş ve ihtisara uğrayarak « dur » haline gelmiş, zamanı-
mızda ise fonetik düsturları mucibince birkaç tahavvül arzettiştir.

Fakat unutmıyalım ki « dır » munhasıran copulalık işini görmüyor.

Ş. Sami Bey yalnız şöyle diyor: « İmek mastarı gayrimüstamelinin yani fili isnadının muzari müfret gaibi olup cem'i dirler. Menfisi: değildir, değldrler. Var kelmesi ile mevcudiyet beyan eder. Burada şeker vardır. Bunun menfisi yoktur. Burada şeker yoktur. »

Halbuki « değil », « var », « yok » fiilleri pek âlâ dır'sız kullanılabılır. Ş. Sami Beyin noktai nazarı tam değildir. Var, kendi başına mevcudiyet beyan eder. Var'a, yok'a, değil'e « dır » ilâvesi tekit ve teyit içindir.

Dir, durmak mastarından geliyor, hayalî imek'ten değil.

Mevcut olmak fili « imek » ile tevsim edilemez. Böyle bir mastar vaktile varmış diyelim. Bu mastardan ancak muzari, şühudî mazi, naklî mazi, şart sıgaları olan eklentiler çıkmış olabilir: im, sin, iz, idim, imiş, idi, ise, se, v.s. gibi.

Dikkat edilirse görülür ki mevcut olmayı ifade eden fiil hemen her dilde semaîdir, kıyasî değildir. Meselâ fransızca être fili üç muhtelif lâtin filinden geliyor: 1 — esse fili; 2 — fuo fili; 3 — stare fili. Bunun için être filinin birbirine benzemiyen şu şekillerini görüyoruz: je suis, tu es, il est, je fus, ve eski estois, estant...

İngilizcede be (to be) fili: am, art, is, are, been, was, wert, v.s. şekillerini alıyor.

Türkçemiz de « avoir » ve « être » fiilleri hususunda aynı intizamsızlığı gösteriyor.

Mevcut olmak fili:

Hal sığası bir eklenti gibi kelimeye yapışır ve tasavvut ahengine göre değişir. Misal: baba — yım, sın, dır, yız, sınız, dırlar.

Yahut: Uslu — yum, sun, dur, yuz, sunuz, durlar.

Yahut: Talebe — yim, sin, dir, yiz, siniz, dirler.

Yahut: Sütçü — yüm, sün, dür, yüz, sünüz, dürler.

Yahut: Aşık — ım, sın, dır, ız, sınız, dırlar.

Yahut: Tok — um, sun, dur, uz, sunuz, durlar.

Yahut: Güzel — im, sin, dir, iz, siniz, dirler.

Yahut: Kör — üm, sün, dür, üz, sünüz, dürler.

Bu hal sıgasının menfisi « değil » eklentisi ile hâsıl oluyor.

Şühudî mazi: idim, v.s.

Naklî mazi: imişim, v.s.

Sarâhaten görülüyor ki bu tasrifte « imek » ten başka bir de « durmak » maddesi var.

Avoir fili, malik olmayı ifade ediyor. O da, türkçede büsbütün sema-
idir.

Hal: evim) var, evin) var, v.s.

Menifsi: yok.

Şühudî mazi: var idi, yok idi.

Naklî mazi: var imiş, yok imiş.

Istikbal: olmak fili.

Bu fiil her iki sığanın imdadına yetişiyor.

Lâyıkı ile bilmiyorum, lâkin, zannediyorum ki her dilde « avoir »
ve « être » fiilleri sakattır.

Nitekim fransızcada bu iki fiil yardımcı addolunur, ve, her filin ter-
kibatına girer. Fakat bundan başka « avoir » ve « être » birer müstakil
fiildir, yani birçok mevzilerde yardımcı olmaz, kendi başına malikiyet ve
mevcudiyet ifade ederler.

Être,, mutlak surette mevcudiyeti de beyan etmektedir, yahut copula-
lık vazifesini görmektedir.

Mevcudiyet ifade ettiğine misal, Descartes'in meşhur sözü: Je pense,
donc je suis. (Düşünüyorum, imdi varım.) Lâtincesi: Cogito; ergo sum.

Mukaddes kitaptan: Fiat lux, que la lumière soit (Aydınlık, var
olsun).

İngilizce Shakspeare'in sözü: To be or not to be (Olmalı mı, yahut
olmamalı mı? yani: insan mevcut olmalı mı, olmamalı mı?)

Şu kısa makalemizle ancak ortaya bir mes'eale koymak istiyoruz; yok-
sa bu mes'eleyi hallettiğimizi hiçbir zaman iddia etmiyoruz.

Tarihî sarf ile uğraşanlarımız şu iki fili karanlıklardan kurtarmalı-
dırlar.

H.